परिशिष्ट

D - 343

Regional Institute of Education
LIBRARY

परिशिष्ट - क

ગુજરાતી ભાષાશિક્ષણ પાઠ્યક્રમ

Paper -V બી એડ્ (B.Ed)

પ્રથમ વર્ષ- 1st year

કુલ ગુણ:૧૦૦ | સમય-૧૨૮ કલાક

આંતરિક ગુણ:૨૫

બાહ્ય મૂલ્યાંકન:૭૫

પાઠ્યક્રમ:- આ પાઠ્યક્રમ ભાષાશિક્ષણના સંદર્ભમાં ખૂબ જ અગત્યનો છે. ચોક્કસ રૂપરેખાને આધારે તેની રચના કરવામાં આવી છે. અધ્યાપકો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓમાં સર્જનાત્મક દ્રષ્ટિકોણ વિકસિત કરવામાં મદદરૂપ થશે.

(૧) ભાષાની સંકલ્પના:-

દરેક માણસ વિવિધ ઉદ્દેશો માટે ભાષાનો ઉપયોગ કરે છે. દા.ત. અંધ અથવા મૂકબધિર બાળકો પણ ભાષાનો ઉચિત રીતે ઉપયોગ કરે છે. ભાષા કેવળ આવાગમનનું સાધન નથી પરંતુ માહિતી પ્રાપ્તિ માટેનું મહત્વનું સાધન છે. ભાષા એક એવી વ્યવસ્થા છે કે જે આપણી આસપાસની હકીકતો અને ઘટનાઓને આપણા સ્મૃતિપટ પર અંકિત કરે છે.

આપણે એ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે ભાષાનો વપરાશ અન્યો સાથે સંવાદ કરવા માટે જ નથી પરંતુ સ્વ સાથે વાત કરવા માટે પણ થવો જોઈએ.

(૨) બહુભાષિકતા:- બહુભાષિક શિક્ષણ:-

-મોટા ભાગનાં બાળકો શાળાએ આવ્યા પહેલાં એકથી વધારે ભાષા શીખી લે છે.

-પાંચ હજારથી વધારે શબ્દો જાણે છે.

-ગામડાનો ભાષક પણ અન્ય ભાષા સમજી શકે છે.

-સંશોધનોથી સિદ્ધ થયું છે કે બહુભાષિકતાનો સંજ્ઞાનાત્મક સામાજિક સહનશીલતા, વિકેન્દ્રિત ચિંતન તથા શિક્ષણ ઉપલબ્ધીથી સકારાત્મક સંબંધ હોય છે.

(૩) શિક્ષણનો સર્જનાત્મક વિકાસ:- તથા વ્યાકરણ

-વ્યાકરણની બુનિયાદી રચના, રૂપ,નામ, સંજ્ઞા વગેરે

-વ્યાકરણનો વ્યવહારિક ઉપયોગ

-વ્યાકરણની સમજ

(૪) નિયમબદ્ધ વ્યવસ્થાના રૂપમાં ભાષા:-

-ભાષાની પોતાની એક વ્યવસ્થા છે.

-શબ્દ, વાક્ય વગેરે નિયમથી બંધાયેલી છે.

-સામ[illegible]ક ઐતિહાસિક વાતાવરણ દ્વારા બને છે.

-વર્ગખંડમાં બહુભાષિક વિવિધતા જોવા મળે છે.
-શિક્ષકોને આ બાબતની ખબર હોવી જોઈએ.

(૫) કથન અને લેખન:-
- વિદ્યાર્થી મૌખિક અને લિખિત ભાષા વચ્ચેનું અંતર જાણી શકશે.
- મૌખિક ભાષા ક્ષણિક હોય છે જ્યારે લેખિત ભાષા લાંબા સમય સુધી ચિરંજીવી રહે છે.
-સંસારની બધીજ ભાષાઓ કેટલાક ફેરફારો સાથે એકજ લિપિમાં લખી શકાય છે.

(૬) ભાષા, સાહિત્ય તથા સૌંદર્યબોધ:-
- સંસારનાં સૂક્ષ્મદર્શનો દર્શાવે છે.
- કાવ્ય,ગદ્ય,નાટક, સાહિત્ય સંવેદનાને વિકસાવી આપણાં સૌંદર્યબોધને પણ સમૃદ્ધ બનાવે છે.

(૭) સમજશક્તિ:- ભાષાશિક્ષણ માત્ર વર્ગખંડમાં ભાષા શીખવા પૂરતું મર્યાદિત નથી પરંતુ અન્ય વિષયો શીખવામાં પણ મદદરૂપ થાય છે.
-વિજ્ઞાન,સામાજીક વિજ્ઞાન અને ગણિતનું શિક્ષણ ભાષા શિક્ષણ જ છે.

(૮) પાઠ્યચર્ચા, પાઠ્યક્રમ અને ભાષાનાં પાઠ્યપુસ્તકો:-
-સમય સાથે પાઠ્યચર્ચામાં પણ બદલાવ આવ્યો છે.
-સંશોધનને અવકાશ છે.
-નવા અને સંશોધિત પાઠ્યચર્ચાના આધારે પાઠ્યપુસ્તક નક્કી થાય છે.
-પાઠ્યચર્ચા,અભ્યાસક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તક અંગેની સમજ શિક્ષકોમાં હોવી જરૂરી છે.

(૯) મૂલ્યાંકન:-અને ભાષાનો વર્ગખંડ:-
-સમગ્રતા થાય
-સર્જનશીલતા અને ભાષા પ્રયોગના સંબંધે સરળ બનાવવું.
-વ્યક્તિગત મૂલ્યાંકન થાય
-વિદ્યાર્થીની સમજ અને વિકાસને જાણવા તેમની સમસ્યાઓ તેમના આત્મવિશ્વાસ, ક્ષમતાને ઓળખવી.
-વિવિધ પદ્ધતિઓનો ઉપયોગ કરવો.

પાઠ્યક્રમનો ઉદ્દેશ:-
-ભાષાના સ્વરૂપ અને વ્યવસ્થાને સમજવા.
-ભાષા શીખવાની સર્જનાત્મક-રચનાત્મક પ્રક્રિયાને જાણવી.

-વિદ્યાર્થી, વાતાવરણ,શાળા, સમાજ અને સમજશક્તિ વચ્ચેના સંબંધને સમજવો.
-શાંતિ માટે ભાષાના વપરાશને જાણવો.
-ભાષા શીખવાના વિવિધ ઉપાય તથા પ્રક્રિયાને સમજવી.
-પાઠ્યચર્ચા, પાઠ્યક્રમ તથા પાઠ્યપુસ્તકનું વિશ્લેષણ કરી બાળકોની સમજ અનુસાર વર્ણવવું.
-ભાષા અને સાહિત્યના સંબંધને જાણવું.
-ગુજરાતી ભાષાના વિવિધ રૂપો અને અભિવ્યક્તિને જાણવા.
-ભાવ અને વિચારોની સ્વતંત્ર અભિવ્યક્તિને સમજવી.
-ભાષાકીય બાબતોથી સંવેદનશીલ થવું.
-અનુવાદના મહત્વ અને ભૂમિકાને સમજવું.
-વિદ્યાર્થીઓની સર્જનાત્મક ક્ષમતાને જાણવી.

ક્રમ:-૧ (Unit-1)

ભાષાનું સ્વરૂપ/સંકલ્પના

-બાળકની ભાષા
-સમજ અને ભાષા વચ્ચેનો સંબંધ
-ભાષા અને સમાજ વચ્ચેનો સંબંધ
-શાળા અને ઘરની ભાષા.
-શિક્ષક-વિદ્યાર્થી વચ્ચેના સંબંધની ભાષા
-શાળાનું ભાષાકીય વાતાવરણ

પ્રતિવિધિ(Portfolio)

-નાના સમૂહમાં વિદ્યાર્થીઓને ભારતીય ભાષાઓ વિશેના Position paper ની ચર્ચા કરવી.
-બંધારણમાં નિર્દેશિત ભારતીય ભાષાઓની સમજ કેળવવી.
-વિવિધ આયોગો દ્વારા ભાષા અંગેની ભલામણો
-આસપાસની ઘરરખ્ખુ અને કાર્યક્ષમ સ્ત્રીઓ સાથે મુલાકાત વાતચીત
-જ્યારે શબ્દ નથી રહેતો ત્યારે શસ્ત્ર ઉઠે છે-પરિસંવાદ કરવો
-ધો.૬ થી ૧૨ ના ગુજરાતીની પાઠ્યપુસ્તકોમાં જેંડર અને શાંતિ સંબંધી બિંદુઓની યાદી બનાવી વર્ગખંડમાં ચર્ચા કરવી.

શિક્ષણ દરમિયાન:-

-પરિચર્યાના મુખ્ય મુદાઓનું અધ્યાપન વખતે પ્રયોગ કરવો.
-વર્ગખંડમાં બાળકો સાથે અનૌપચારિક સંવાદ, બાળકોના પરિવેશ અને ભાષા સંબંધી રિપોર્ટ તૈયાર કરવો.

સંદર્ભ ગ્રંથો:-

(૧) રાષ્ટ્રીય પાઠ્યચર્યાની રૂપરેખા-૨૦૦૫ (NCERT)
(૨) ભારતીય ભાષાઓ માટેનું પોઝીશન પેપર-NCERT
(૩) બાળકોની ભાષા અને અધ્યાપક, કૃષ્ણકુમાર, નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ
(૪) પ્રાથમિક શિક્ષણમાં ભાષાશિક્ષણ:- ગિજુભાઈ બધેકા. મોન્ટેસરી બાલશિક્ષણ સમિતિ ૧૯૯૧
(૫) દીવાસ્વપ્ન-ગિજુભાઈ બધેકા, નેશનલ બુક ટ્રસ્ટ
(૬) ગુજરાતી ભાષાશિક્ષણ:-કે.કા. શાસ્ત્રી, અમદાવાદ
(૭) જીવનશિક્ષણ:- જર્નલ GCERT
(૮) માધ્યમિક શિક્ષણ પરીક્ષણ' ગુ.રા.મા.શિ સંઘ- અમદાવાદ

એકમ:-૨ (Unit-2)

ભાષાશિક્ષણ-૧

શિક્ષણનો સર્જનાત્મક દ્રષ્ટિકોણ:-

ભાષાની રચના

-કથન,લેખન

-શ્રવણ અને વાચન

-બહુભાષિકતા

-સંદર્ભમાં વ્યાકરણ

ગતિવિધિ:-

- બહુભાષિકતા સંબંધી પરિચર્ચાનું આયોજન
- વિદ્યાર્થી ધો.૬ થી ૮ ના પાઠ્યપુસ્તકોમાંથી વ્યાકરણના ૧૦ નમુન મેળવી ચર્ચા કરે
- એક રચનાની સમીક્ષા કરવી. ચર્ચા કરવી.
- સાંભળીને લખવું.
- નોંધ તૈયાર કરવી.
- સમીક્ષા તથા નોંધ લખવી

સંદર્ભ:-(૧) ગુજરાતીનું અભિનવ અધ્યાપન - નીરવ-પ્રકાશન
(૨) ગુજરાતી અધ્યાપન પ્રક્રિયા-ધ્વનિ દેસાઈ
(૩) માતૃભાષાનું શિક્ષણ-આર. એસ. ત્રિવેદી
(૪) માતૃભાષા શિક્ષણ-વિદ્યાવાચસ્વતિ
(૫) ભાષા પરિચય અને પરિવર્તન:-જયંત કોઠારી
(૬) ભાષા અને સમાજ-યોગેન્દ્ર વ્યાસ
(૭) ગુજરાતી ભાષાનું વ્યાકરણ-યોગેન્દ્ર વ્યાસ

વિભાગ-૩ (Unit-3)

ગુજરાતી ભાષાના વિવિધ સ્વરૂપો:-

-સાહિત્ય (Literature)
-સમુહ માધ્યમ (medium)
-અનુવાદ (Translation)
વિદ્યાર્થીઓને કવિતા,નાટક,વાર્તાનો પરિચય, સમીક્ષાત્મક રીપોર્ટીંગ,અહેવાલ, અનુવાદનો પરિચય

ગતિવિધિ :- પ્રશિક્ષણ માટે:-

-વિદ્યાર્થી પુસ્તક વાંચન પછી ચર્ચા કરે.
-વિવિધ સમાચારપત્રોના સંપાદકીય પર ચર્ચા કરવી. ભાષાની પ્રસ્તુતિ સમજે
-વિવિધ અનુવાદ વાચવા તથા જાતે અનુવાદ કરવા.
-જુથમાં રહીને ભિન્ન પ્રકારના અહેવાલ, લેખ, સમીક્ષા અંગે ચર્ચા કરે.

શિક્ષણ અધ્યાપન વખતે:-

-વર્ગખંડમાં ગુજરાતીના વિવિધરૂપોની ચર્ચા કરવી
-વિ.ઓ પાસે એક જ વિષયની ત્રણ અલગ રચનાઓ સંકલીત કરાવવી.
-એક જ ખબર અલગ અલગ વર્તમાનપત્રોમાં જુએ.
-એક જ રચનાના ત્રણ ગુજરાતી અનુવાદ પર વિદ્યાર્થીઓ સાથે વાતચીત

સંદર્ભ પુસ્તકો:-

(૧) અભિવ્યકિત અને માધ્યમ: NCERT. New Delhi
(૨) સૃજન-૧ NCERT, New Delhi
(૩) વિવિધ વિદ્યાઓની પ્રકૃતિ-દેવીશંકર અવસ્થી
(૪) ગુજરાતી સાહિત્યનો ઈતિહાસ ભાગ-૧ થી ૫ સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ
(૫) ગુજરાતી સાહિત્યની વિકાસરેખા:- ધીરૂભાઇ ઠાકર
(૬) સાહિત્ય ચર્ચા-ચંદ્રકાન્ત ટોપીવાળા-અમદાવાદ
(૭) અર્વાચીન ગુજરાતી સાહિત્યનો ઈતિહાસ-પ્રસાદ વલ્લભભટ્ટ

એકમ-૪(Unit-4)

ગુજરાતી ભાષાભિવ્યકિતના સ્વરૂપો:-

(૧) કવિતા
(૨) વાર્તા
(૩) નાટક
(૪) અન્ય સ્વરૂપો

ગતિવિધિ:- પ્રશિક્ષણ વખતે:-

-ચિત્રો દ્વારા વાર્તા અને કવિતા લખવી
-એક વાર્તાનું ચાર સમૂહ દ્વારા વિશ્લેષણ અને રજુઆત કરવી

-સમાચારપત્રની ખબરના આધારે સંવાદ લખવો -તુલનાત્મક અ
શિક્ષણ માટે:-

-એક જ વિષય પર લખવા કહેવું. વાદળ, વરસાદ, ખેતર, પરીક્ષા વગેરે

-નાટકનો અભિનય કરાવવો.

સંદર્ભ પુસ્તકો:-

ગુજરાતી પ્રસિદ્ધ વાર્તાઓ:-

(૧) બડે ભાઈ સાહબ - પ્રેમચંદ
(૨) છુટ્ટી - રવિન્દ્રનાથ
(૩) મંગુ - ઈશ્વર પોલીકર
(૪) કૂવો - રાઘવજી માધડ
(૫) કંકૂ - પનાલાલ પટેલ
(૬) હરિયો - મધુરાય
(૭) અગતિગમન - સુરેશ જોષી
(૮) ધૂમકેતુની વાર્તાઓ - તણખો
(૯) ગુણ્ડા - જયશંકર પ્રસાદ
(૧૦) અલગ - નવનીત જાની

મહત્વના કવિ(મધ્યકાલીન)

(૧) કબીર (૨) મીરા (૩) નરસિંહ (૪) પ્રેમાનંદ

આધુનિક કાવ્ય:-

મહાદેવી વર્મા, ઉમાશંકર, સુન્દરમ્, કલાપી, બ.ક.ઠા., રમેશ પારેખ, સુરેશ જોષી

નાટક:- (૧) રાઈનો પર્વત
(૨) મિથ્યાભિયાન
(૩) ચિનુ મોદીના નાટકો

બે વિષયના પાઠ આયોજન બનાવવા

એકમ-૫ Unit-5 ભાષાશિક્ષણની પધ્ધતિઓ:-

પાઠ આયોજન - ગદ્ય	સંદર્ભ:-૧ ગુજરાતીનું અભિનવ અધ્યાપન
પદ્ય	૨ ભાષાશિક્ષણ-મોતીભાઈ પટેલ
મૂલ્યાંકન	૩ ભાષાશિક્ષણની પદ્ધતિઓ:-

ભાષાશિક્ષણ:-ગુજરાતી
ભાગ-૨
દ્વિતીય વર્ષ

કુલ ગુણ-૧૦૦
આંતરિક-૨૫
બાહ્ય-૭૫
એકમ-૬ Unit-6

સમય-૯૬ કલાક

ભાષાશિક્ષણ-૨
શિક્ષણનો સર્જનાત્મક દ્રષ્ટિકોણ:-

(૧) રચના :-સમજવી
-એક રચના-અનેક રીતે-(અનેક સ્તરે)
(અલગ અલગ વર્ગખંડમાં એક જ રચના વાચવી)
-એક રચના અનેક અર્થ:-
અલગ અલગ દ્રષ્ટિકોણથી કૃતિ વાચવી.
-એક રચના વિભિન્ન બાળકો

ગતિવિધિ (પોર્ટફોલિયો)
-એક જ પાઠ આયોજન કરવું-રજુઆત કરવી
-એક જ કૃતિનું અલગ અલગ વર્ગોમાં આયોજન કરી પ્રસ્તુતિ કરવી.
-વિવિધ પદ્ધતિઓ તૈયાર કરવી.

(૨)ભાષાનો અન્ય વિષયો સાથે સંબંધ:-
-સમજની ભાષા અને સામાજિક વિજ્ઞાન
-ભાષા શિક્ષણ વખતે અન્ય વિષયો શીખવા ભાષાના ઉપયોગ વિશે જણાવવું.
-મહત્વ અને પદ્ધતિઓ

ગતિવિધિ:-
-કાવ્યશિક્ષણ દરમિયાન વિદ્યાર્થી જાણે
-કાવ્યની ભાષા, સૌંદર્ય, સામાજિક દ્રષ્ટિકોણ
પ્રકૃતિ વર્ણન,કાવ્યનો ભાવાર્થ સમજવો.
-રાષ્ટ્રિય ચેતના,રાષ્ટ્રપ્રેમ, મૂલ્યોની સમજ
-ઝાંસીની રાણી કવિતામાંથી સ્વતંત્રતા સંગ્રામ
દરમિયાન વિભિન્ન સ્વાભાવિક સમૂહના સંઘર્ષની ચર્ચા
-મહિલાઓની ભૂમિકા નક્કી કરવી.
-એકતા,શ્રમ,સમુહભાવના સમજાવવી
-માનવવિકાસમાં ભાષાનું મહત્વ સ્પષ્ટ કરવું
-માહિતિ મેળવવી.

સમજની [illegible]ાષા [illegible]ને ગ[illegible]ત ત[illegible] વિ[illegible]ાન [illegible]ણ:-

-ચંદ્રની વિવિધ કલા દ્વારા કેલેન્ડરની સમજ

-સમયસારણીની સમજ

-પાણી સંબંધિત સમજ,જલચક્ર,દ્રવ્ય અંગેની સમજ

-વાતાવરણ-મૌસમની સમજ

-અક્ષરોનું મહત્વ:-માનવીય શોધ,જેમકે-આગ,પૈડું,ફોન વગેરે

<u>સંદર્ભ</u>:-

(૧) ઉદારીકરણ કા સચ:-ભાદરી -રાજકમલ પ્રકાશન

(૨) ભારતીય રાષ્ટ્રીય સંસ્કૃતિ-ને.બુક ટ્રસ્ટ ૧૯૯૮

(૩) ભારત કા સંવિધાન - એસ.સી.કશ્યપ

(૪) હમારા પર્યાવરણ - અનુપમ મિશ્ર

(૫) આધુનિક ભારતમાં સામાજિક પરિવર્તન - એમ.એન શ્રીનિવાસ, રાજકમલ પ્રકાશન

(૬) હિન્દુસ્તાનનો ઈતિહાસ - જવાહરલાલ નેહરૂ

એકમ-૭ (Unit-7)

પાઠ્યચર્યા અને પાઠ્યક્રમ એક:-પાઠ્યપુસ્તક અનેક

-ત્રણે વચ્ચેનો સંબંધ

-પાઠ્યક્રમને બાળકોના વાતાવરણ,પરિવેશ અનુસાર બનાવવો

-ભાષાશિક્ષણના સંદર્ભમાં આવેલા પરિણામો અનુસાર પાઠ્યક્રમ નક્કી કરવો.

ગતિવિધિ:-(Portfolio)

-નવી પાઠ્યચર્યાની સમીક્ષા અને રજુઆત-સમૂહકાર્ય

-નવી પાઠ્યચર્યામાં ભાષાશિક્ષણ સંબંધિત પ્રકરણની ચર્ચા

-ભાષાશિક્ષણ સંબંધિત પ્રકરણનું વિશ્લેષણ અને રજુઆત-સમૂહકાર્ય

-ગુજરાતી ભાષાના પાઠ્યક્રમનું વિશ્લેષણ અને અમલ સમૂહકાર્ય:-

એકમ-૮ (Unit-8)

પાઠ્યક્રમ સિદ્ધ કરવા માટેના સંશાધન:-

-ક્ષેત્રોમાં પ્રાપ્ત લોકકથા, લોકગીતોનું જૂથમાં વહેંચાઈને સંકલન કરવું

-ધો. ૬ થી ૧૨ ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકમાંથી કોઈ એક રચના લઈ તેને પરિવેશ સાથે સરખામણી કરી શિક્ષણબિંદુ નક્કી કરવા.

-વિદ્યાલયમાં આયોજીત સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમને ગુજરાતી વર્ગ સાથે જોડવા.

-આસપાસની ગતિવિ[illegible]ને ગુજરાતી વર્ગ[illegible]ક્ષણ સાથે સાંકળવી

...૯ (Unit-9)

...નો વર્ગ અને મૂલ્યાંકન

-વર્ગખંડની અંદર અને બહાર સતત મૂલ્યાંકન કરવું.
-મૂલ્યાંકનમાં સર્જનાત્મક અભિગમ કેળવવો.
-અવલોકન સંબંધી સૂચનાઓનો અમલ કરવો
-વિદ્યાર્થીના વિકાસમાં માતા-પિતાની સહભાગીદારિતા
-એકબીજાનું મૂલ્યાંકન
-ફીડબેક અને રીપોર્ટ આપવો.
-પ્રશ્નોનું સ્વરૂપ નક્કી કરવું.

...તિવિધિ:-પોઝીશન પેપર (Language) અંગે ચર્ચા:-

-ભાષા સંબધી મૂલ્યાંકન બિંદુઓ આધારિત
બે પ્રશ્નપત્રોની રચના-ઉચ્ચ પ્રાથમિક-માધ્ય. સ્તરે (Blue print)
-મૂલ્યાંકન માટે સર્જનાત્મક પ્રશ્નો બનાવવા
-અધ્યાપક દ્વારા જવાબ આપવો
-એક જ સવાલના બે ભિન્ન ઉત્તરો અંગે ચર્ચા કરવી.

...ોર્ટફોલિયો:- વર્ગ ૬ થી ૧૨ ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકોમાંથી દસ પ્રશ્નો નક્કી કરો. જેમાં ભાષાકીય મૂલ્યાંકનનો સર્જનાત્મક અભિગમ જણાય છે. (સમૂહકાર્ય)

-પસંદ થયેલા દસ પ્રશ્નોના ઉત્તર તૈયાર કરવા.
-ચર્ચા ગોઠવવી
-વર્ગખંડમાં સમૂહ ચર્ચા કરવી.
-અભિનય કરાવવો, માર્ગદર્શન આપવું.
-અવલોકન નિરીક્ષણ - ચર્ચા કરવી.

પરિયોજના કાર્ય:-(Project Work)

એકમ-૧૦ (Unit-10) પ્રાયોગિક રીતે કાર્ય કરવાથી કાર્યાનુભવ મળશે.

-વિભિન્ન પદ્ધતિઓની સમજ-આલોચનાત્મક દ્રષ્ટિકોણનો વિકાસ થાય.

ક્રિયાત્મક સંશોધન:-પ્રોજેક્ટવર્ક માટેની સૂચિ:

-હસ્તલિખિત અંક તૈયાર કરાવવો.
-ભાષાશિક્ષણ અંતર્ગત પડતી કઠિનાઈ અંગે ક્રિયાત્મક શોધ કરવી.
-પસંદ કરેલી કવિતાઓનું સંપાદન અને લેખ તૈયાર કરવા.
-વાર્તા સંપાદન અને સમીક્ષાત્મક લેખ લખવો.
-ટી.વી પર આવતી જાહેરાત,ભાષા અને જેંડર જેવા મુદાઓની ચર્ચા આલેખ.
-ગુજરાતી-હિન્દી સમાચાર પત્રોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ
-ગુજરાતીનાં બે સમાચારપત્રોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ
-વર્તમાન બાળસાહિત્યની સમીક્ષા કરવી
-ગુજરાતી મહિલા સામયિકોની સમીક્ષા

-મનપસંદ ત્રણ વાર્તાઓની સમીક્ષા-વિવેચનાત્મક
-સ્થાનિક કલાકાર,કવિ,લેખકનો સાક્ષાત્કાર
-વિદ્યાલયીન અનુભવ
-પાઠ્યપુસ્તકોનો તુલનાત્મક અભ્યાસ
-નવી પાઠ્યપુસ્તકની રૂપરેખા તૈયાર કરવી
-પાઠ્યક્રમ અને પ્રસ્તાવિત પાઠ્યપુસ્તક અંગે પોતાના વિચારો રજુ કરવા
-NCERT, GCERT જેવી સંસ્થાઓની પાઠ્યપુસ્તક નિર્માણ સમિતિ સાથે મુલાકાત કરવી, રીપોર્ટીંગ કરવું.
-પરિવેશ, કૃષિ, ઐતિહાસિક સ્થળો વિશે અનુભવ લખવો.
-ઓડિયો,વિડિયો કાર્યક્રમની સૂચિ તૈયાર કરવી
-વર્ગખંડમાં E.T. નો ઉપયોગ કરવો.
-બાળકોની ભાષા પર સંગોષ્ઠી આયોજીત કરવી-વિચારોનું રેકોર્ડિંગ કરવું.
-રેકોર્ડિંગ અને લેખિત સામગ્રી વચ્ચેનાં અંતરબિંદુની યાદી તૈયાર કરવી.
-ઓછામાં ઓછી ત્રણ પરિયોજના કાર્ય (એસાઈમેન્ટ) કરવા.

શિક્ષણની પદ્ધતિઃ-

-ચર્ચા, પરિચર્ચા
-ઓડિયો-વિડિયો દ્વારા
-સંસાધનો નો પ્રયોગ (વર્ગખંડના)
-વર્ગખંડમાં સંવાદનું વાતાવરણ
-પત્ર-પત્રિકાઓની ચર્ચા-સમીક્ષા

મૂલ્યાંકનઃ- કેવી રીતે ?

-પોર્ટફોલિયો/પરિયોજના કાર્ય
-લેખિત પરીક્ષા દ્વારા
-વર્ગશિક્ષણ દ્વારા
-મૌખિક ચર્ચા, પરિચર્ચા દ્વારા
-સંવાદ દ્વારા
-રુચિ પેદા કરવી-સમૂહચર્ચા, સમૂહકાર્ય
-લેખ,સમીક્ષા,અહેવાલ લખવા
-વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા કરેલ વાચન-સામગ્રી (TLM)
-સહભાગિતા-સંગઠનાત્મક કૌશલ- કામ પ્રત્યે રસ કેળવવો.
-કલ્પનાશીલતા, લચીલાપણું
-સમસ્યા સમાધાન-સર્જનશીલતા

══ X ══

પ્રશ્નપત્ર– ૬/૭
"ગુજરાતી વિષયવસ્તુ અને શિક્ષણપધ્ધતિ"

હેતુઓ :

શિક્ષક – વિદ્યાર્થી :

(૧) માધ્યમિક કક્ષાના ગુજરાતી વિષયના પાઠયપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ વ્યાકરણની સૈધ્ધાંતિક સમજ કેળવે.
(૨) ગુજરાતી સાહિત્યના ભિન્ન ભિન્ન સાહિત્ય સ્વરૂપોનો પરિચય પ્રાપ્ત કરે.
(૩) માતૃભાષામાં સર્જનાત્મક અભિવ્યકિતનું કૌશલ્ય વિકસાવે.
(૪) ગુજરાતી સાહિત્યના વિવિધ અને વિશિષ્ટ સાહિત્ય સર્જકો વિશેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે.
(૫) ધોરણ – ૧૦ ના ગુજરાતી પાઠયપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ નિયત કરેલ કૃતિઓનો પરિચય કેળવે.
(૬) ગુજરાતી વિષયના અધ્યાપન કાર્ય માટે ઉપયોગી શૈક્ષણિક સાધનો, સંદર્ભ સાહિત્ય, જોડણી કોષો, અને જ્ઞાનકોશથી માહિતગાર થાય તે માટે ઉપયોગનું કૌશલ્ય કેળવે.
(૭) શાળા અભ્યાસક્રમમાં માતૃભાષા અધ્યાપનનું મહત્વ અને વ્યાપ વિશે સમજ કેળવે.
(૮) ગુજરાતી વિષયના અધ્યાપનમાં અધ્યાપન પધ્ધતિઓ, અને પ્રયુકિતઓ અને પ્રવૃતિઓની વિવિધ ઉપયોગી ભાષાકીય કૌશલ્યની જાણકારી મેળવી અધ્યાપન કાર્યમાં ઉપયોગ કરવાનું કૌશલ્ય વિકસાવે.
(૯) માતૃભાષામાં ગધ,પધ,રચના અને વ્યાકરણના – શિક્ષણ પાઠોનું આયોજન અને અમલીકરણ કરવાનું કૌશલ્ય પ્રાપ્ત કરે.

એકમ – ૧ ધોરણ ૮ થી ૧૦ ના ગુજરાતી વિષયના પાઠયપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ સૈધ્ધાંતિક વ્યાકરણ અને હેતુલક્ષી પ્રશ્નો.

અભ્યાસના મુદ્દાઓ :

- જોડણી, સંધિ, સમાસ વકય પરિવર્તન, વાકય વિશ્લેષણ, વાકય સંયોજન, સંજ્ઞા, વિશેષણ, સર્વનામ, ક્રિયાવિશેષણ, કૃદંત, છંદ, અલંકાર, કહેવતો, રૂઢિપ્રયોગો, શબ્દ સમૂહ માટે એક શબ્દ, પદના પ્રકાર.

એકમ – ૨ ધોરણ –૧૦ ગુજરાતી પાઠયપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ નીચેની પ્રશિષ્ટ

(અ) કૃષિઓનો અભ્યાસ :

•	<u>પધ કૃતિઓ</u>		<u>કવિના નામ</u>
(૧)	ભકિત પદારથ	–	નરસિંહ મહેતા
(૨)	અદીઠો સંગાથ	–	મકરંદ વ. દવે
(૩)	અતિજ્ઞાન	–	મણિશંકર રત્નજી ભટ્ટ 'કાન્ત'
•	<u>ગધકૃતિઓ</u>		<u>લેખકોના નામ</u>
(૧)	ચશ્રુઃ શ્રવા	–	ચંદ્રકાન્ત કેશવલાલ બક્ષી
(૨)	પૃથ્વી વલ્લભ	–	ક.મા. મુનશી

(બ) પધ્ધતિશાસ્ત્ર

૧. શાળાના અભ્યાસક્રમમાં માતૃભાષાનું સ્થાન અને મહત્વ
૨. ભાષા વિકાસના પરિબળો અને તેની અસર
૩. ભાષનું સ્વરૂપ અને ભાષા અધ્યનની પ્રક્રિયા
૪. ભાષા શિક્ષણના હેતુઓ અને વિશિષ્ટ હેતુઓ– અપેક્ષિત વર્તન પરિવર્તન.

એકમ – ૩

૧ ભાષા કૌશલ્યો : શ્રવણ, કથન, વાચન અને લેખનની સમજ
૨. દરેક કૌશલ્યો પ્રાપ્ત કરવા માટેની પ્રયુકિતઓ અને શિક્ષકે પ્રયોજવાની વિવિધ પધ્ધતિઓ.
૩. તાસ પાઠનું આયોજન , એકમ આયોજન
૪. ગધ, પધ, વ્યાકરણ, રચનાના શિક્ષણ માટે આયોજન.
૫. વર્ગ શિક્ષણ માટે ભાષા શિક્ષકની સજ્જતા
૬. માતૃભાષા શિક્ષકની શૈક્ષણિક અને વ્યાસાયિક યોગ્યતાઓ.

એકમ– ૪ ધોરણ – ૧૦ ગુજરાતી પાઠયપુસ્તકમાં સમાવિષ્ટ નીચેની પ્રશિષ્ટ કૃતિઓનો અભ્યાસ.

	પધ કૃતિઓ		કવિનાં નામ
(૧)	ઝધડો લોચન મનનો	–	દયારામ
(૨)	જૂનું પિયરઘર	–	બ.ક. ઠાકોર
	ગધ કૃતિઓ		લેખકોનાં નામ
(૧)	સોનાનાં વૃક્ષો	–	મણિલાલ હ. પટેલ
(૨)	એ.પી.જે.અબ્દુલ કલામનું ઘડતર	–	એ.પી.જે અબ્દુલ કલામ
(૩)	વૃક્ષ	–	લાભશંકર ઠાકર

એકમ – ૫ સાહિત્ય સ્વરૂપોનો પરિચય :

(અ)

૧. પદ
૨. ઊર્મિકાવ્ય
૩. ખંડ કાવ્ય
૪. ગરબી
૫. સોનેટ
૬. લલિત નિબંધ
૭. આત્મકથા ખંડ
૮. એકાંકી
૯. નવલિકા
૧૦. નવલકથા ખંડ

(બ)

૧. વિવિધ પાઠોના આયોજનમાં અધ્યાપનની નીચેની પધ્ધતિઓનો ઉપયોગ : સ્વાધ્યાય, પરિસંવાદ, જૂથચર્ચા, નિરીક્ષણ અભ્યાસ પધ્ધતિ.
૨. માતૃભાષા શિક્ષણમાં અનુકાર્યનું મહત્વ
૩. આદર્શ પાઠયપુસ્તકનાં લક્ષણો અને તેનું મૂલ્યાંકન (ધો.૮, ૯, ૧૦, ગુજરાતી પાઠય પુસ્તકના સંદર્ભમાં)

એકમ – ૬

૧. વ્યાકરણનું શિક્ષણ અન તેની પધ્ધતિઓ
૨. કાવ્ય શિક્ષણની વિશિષ્ટતાઓ
૩. કાવ્ય શિક્ષકની યોગ્યતાઓ
૪. ભાષા, વ્યાકરણ અને સાહિત્યના શિક્ષણ માટેની શૈક્ષણિક સાધન સામગ્રી તેની પસંદગી, તેની રચના અને તેનો ઉપયોગ.
૫. દશ્ય – શ્રાવ્ય સાધનોનો ઉપયોગ.
૬. માતૃભાષા પ્રશ્નપત્રની રચના.

એકમ – ૭ (ફોર એસાઈન્મેન્ટ) (પ્રાયોગિક કાર્ય) સર્જનાત્મક અભિવ્યકિત

૧. કાવ્ય સમીક્ષા
૨. વિચાર – વિસ્તાર
૩. અહેવાલ લેખન
૪. આવેદન પત્ર
૫. સાર લેખન
૬. નિબંધ લેખન
૭. પત્ર લેખન

<u>**સંદર્ભ સુચિ**</u>

(૧) ગુજરાતી શિક્ષણમાં નવીન દષ્ટિ
ડો. હરીકૃષ્ણ જોષી, ડો. ધનવંત દેસાઈ
(૨) ગુજરાતી અધ્યાપનમાં નવીન પ્રવાહો
– ડો. ઘનવંત દેસાઈ
(૩) ગુજરાતના અધ્યાપનનું પરિશીલન
– શાસ્ત્રી જયેન્દ્ર દવે
(૪) ભાષા શિક્ષણની પ્રક્રિયા :
– ગુણવંત ત્રિવેદી
(૫) ગુજરાતીનું અભિનવ અધ્યાપન
– પ્રિ. આકુવાલા, કલ્યાણી, અને વ્યાસ.

परिशिष्ट–ग

क्षेत्रीय शिक्षा संस्थान (एन.सी.ई.आर.टी.)

श्यामला हिल्स, भोपाल–13

नाम .... पद ....

संस्थान का नाम .... तिथि........................

आपको इस प्रश्नावली में पूछे गये बिन्दुओं पर अपनी राय चिह्न (√) लगाकर व्यक्त करनी है। इस जानकारी का उपयोग सिर्फ शोध तक ही सीमित हैं अतःनिष्पक्ष एवं स्पष्ट रूप से अपनी राय व्यक्त कीजिए। दिये गये विकल्पों में से किसी एक पर सही का चिन्ह लगाइए। आपके द्धारा प्रदत्त जानकारी को गोपनीय रखा जायेगा । आपका सहयोग वांछनीय है।

1. गुजराती पाठ्यक्रम वर्तमान आवश्यकता को पूरा करता है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
2. यह पाठ्यक्रम में क्रमिकता है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................3.
3. भाषा के उद्देश्यों को पूर्ण करने में सक्षम है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
4. अन्य विषयों से सम्बंधित है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
5. यह पाठ्यक्रम सामाजिक भावना विकसित करता है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
6. यह पाठ्यक्रम मूल्यों के विकास में सहायक है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
7. यह पाठ्यक्रम विद्यार्थियों को सुयोग्य नागरिक के रूप में तैयार करता है।
   सहमत................. अनिश्चित........................... असहमत.................
8. यह पाठ्यक्रम समूह में कार्य करने की भावना विकसित करता है ।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
9. यह पाठ्यक्रम निर्देशन व परामर्श देने की क्षमता का विकास करने में सहायक है।
   पूर्णतः.................... अंशतः........................ बिल्कुल नहीं..................
10. यह पाठ्यक्रम विद्यार्थियों में राष्ट्रीय एकता व साम्प्रदायिक सौहार्द

की भावना विकसित करता है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

11. वर्तमान में यह पाठ्यक्रम से आप सन्तुष्ट हैं।

सहमत .... असहमत .... अनिश्चित ....

12. यह पाठ्यक्रम सृजनात्मकता को पूरा करता है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

13. यह पाठ्यक्रम अन्य सह पाठ्यक्रम से जुडा है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

14. यह पाठ्यक्रम में गृहकार्य दिये जाने चाहिए।

सहमत..................असहमत......................,अनिश्चित........................

15. यह पाठ्यक्रम सामाजिक रूप से उपयोगी है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

16. यह पाठ्यक्रम में उल्लेखनीय गतिविधियाँ शिक्षण को प्रभावित करती है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

17. गुजराती पाठ्यक्रम वास्तविक कक्षा शिक्षण को प्रभावित बनाने में सहायक होता है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

18. यह पाठ्यक्रम पर्यावरण के प्रति जागरूकता उत्पन्न करने में सहायक है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

19. यह पाठ्यक्रम क्रियात्मक अनुसंधान में सहायक है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं..................

20. यह पाठ्यक्रम खेल आधारित शिक्षण को बढावा देता है।

सहमत.....................असहमत........................अनिश्चित ....

21. गुजराती विषय के प्राप्तांक होने चाहिए।

100....................150.................. इससे अधिक ....

22. यह पाठ्यक्रम में आन्तरिक मूल्यांकन का प्रतिशत होना चाहिए।

20प्रतिशत..................25प्रतिशत..................बिल्कुल नहीं.................

23. यह पाठ्यक्रम प्रश्नपत्र निर्माण में सहायक है ।

सहमत...............असहमत.........................अनिश्चित ....

24. यह पाठ्यक्रम में उत्तीर्ण अंक होने चाहिए।

36....................40................. 45से अधिक ....

25. गुजराती प्रश्नपत्र में वैकल्पिक प्रश्न होने चाहिए।

सहमत.....................असहमत...................अनिश्चित ....

26. बी.एड. अभ्यास क्रम में गुजराती पाठ योजनाओं की कुल प्रस्तुति करण की संख्या होनी चाहिए।

20..........................40......................इससे अधिक ....

27. यह पाठ्यक्रम गुजराती भाषा कौशल विकास करने में सहायक है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं................

28. यह पाठ्यक्रम पूर्ण करने की वास्तविक अवधि होनी चाहिए।

1साल......................2साल..................इससे अधिक ....

29. गुजराती विषय में सूक्ष्म शिक्षण की संख्या होनी चाहिए।

3,........................5.......................इससे अधिक ....

30. यह पाठ्यक्रम शिक्षण एवं नवविधियों में सहायक है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं.................

31. यह पाठ्यक्रम नवाचार अभ्यास के विकास में सहायक होता है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं................

32. अध्ययन की विविध पद्धतियाँ पाठ्यक्रम में सहायक है।

सहमत...................,असहमत..................अनिश्चित ....

33. सहायक पाठ्य सामाग्री गुजराती पाठ्यक्रम में मदद करती है।

सहमत..................असहमत.....................अनिश्चित ....

34. यह पाठ्यक्रम में परियोजना कार्य होने चाहिए।

3,......................2............................इससे अधिक.......................

35. इन्टर्नशिप होना चाहिए ।

10दिन.....................15दिन ....इससे ज्यादा................

36. पर्यवेक्षक द्धारा गुजराती पाठ योजना में दिये गए निर्देश शिक्षण सुधार में सहायक है।

पूर्णतः.................... अंशतः....................... बिल्कुल नहीं................

37. इन्टर्नशिप के दौरान पाठ योजनाओं की कुल संख्या होनी चाहिए ।

10 .... 20 .... 40 ....

38. इन्टर्नशिप के अंक होने चाहिए ।

30 .... 50 .... 100 ....

39. इन्टर्नशिप का समय होना चाहिए।

जनवरी से फरवरी........................सितम्बर से दिसम्बर.................

जुलाई से अगस्त ....

40. इन्टर्नशिप के दौरान निवास होना चाहिए।

सहमत................असहमत.......................अनिश्चित ....

यदि आपको किसी भी प्रश्न के बारे में विस्तृत विवरण करना है या सुझाव देना है तो यहाँ आप अपना मत प्रकट कर सकते है।

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

....

परिशिष्ट–घ

साक्षात्कार अनुसूची

शोधकर्ता नें अपने शोध अध्ययन में बी.एड. के अध्यापकों और विशेषज्ञो से साक्षात्कार लिया है जिसके बिंदु इस प्रकार हैं –

1. बी.एड. पाठ्यक्रम के सामान्य मुद्दे।
2. समय प्रणाली।
3. विषय वस्तु और शिक्षण विधियां।
4. शिक्षण अभ्यास अथवा इंटरर्नशिप कार्यक्रम।
5. मूल्यांकन

D-343

Regional Institute of Education LIBRARY Bhopal